

9.11.2021

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Meritullinkatu 10
PL 29
00023 Valtioneuvosto

Asia: Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö yliopistojen koulutusvastuiden muuttamista koskevista esityksistä, VN/26913/2021

Aalto-yliopiston lausunto yliopistojen koulutusvastuiden muuttamista koskevista esityksistä

Aalto-yliopisto kiittää mahdollisuudesta lausua tässä asiassa.

Aalto-yliopisto toteaa yleisesti, että koulutusvastuita koskevia esityksiä valmistellessa tulee pyrkiä pitkän aikajänteen ratkaisuihin, jotka tulee liittää vahvasti yliopistojen profiloitumista koskevaan viitekehykseen ja tukea näin yliopistokentän työnjakoa kireässä resurssitilanteessa. Koulutusala-arvioinneissa saadut palautteet tulee huomioida. Lisäksi alakohtaisia työvoimatarpeita ja väestökehitystä koskevia ennusteita tulee tarkastella kriittisesti osana tausta-analyysiä.

Aalto-yliopisto lausunto koskee Itä-Suomen yliopiston esitystä laajentaa koulutusvastuitaan tekniikan alalle (Kestävät materiaalit ja tuotteet, Teknillinen fysiikka) kandidaatti- ja maisteritasoilla; Turun yliopiston esitystä laajentaa koulutusvastuutaan tekniikan alalla (Automaatiotekniikka) kandidaatti- ja maisteritasoilla sekä Helsingin yliopiston esitystä laajentaa koulutusvastuutaan terveystieteiden maisterin ja tohtorin tutkintoon johtavaan tutkintoon. Muihin esityksiin koulutusvastuiden laajentamisesta Aalto-yliopisto ei ota kantaa kuin huomauttamalla, että yliopistojen erikoistumisen ja profiloitumisen tarpeettomia päällekkäisyyksiä karsimalla ja vahvuuksiin keskittymällä (erityisesti laadukas, kansainvälisesti verkottunut ja vaikuttava tutkimustyö koulutuksen perustana) täytyy olla keskeinen ohjaava periaate kaikkia koulutusvastuiden laajentamista koskevia esityksiä arvioitaessa. Koulutustarjontaa on suunnattava aloille ja alueille, joihin kohdistuu suurin kysyntä tulevien opiskelijoiden ja osaajia etsivien työnantajien suunnasta. Huomio kohdistuu tällöin erityisesti Uudenmaan alueeseen, jossa vallitsee muuhun maahan verrattuna niin suuri pula korkeakoulujen aloituspai-

koista, että EU:n komissiokin nostaa sen suorastaan Suomen kansalliseksi ongelmaksi (-European Commission Country Report Finland 2020).

Toisaalta kansallisella tasolla haasteena on pienenevät ikäluokat, mikä näkyy olemassa olevan suomenkielisen koulutustarjooman hakupaineessa. Tämä lisää painetta vastata osajatarpeeseen tekniikan alalla myös kansainvälisiä osaajia rekrytoimalla. Tekniikan alan kandidaattikoulutuksessa näkyy trendinä englanninkielisissä kandidaattiohjelmissa tapahtuva kasvu. Kansainvälisten osaajien rekrytoimiseen ja integroitumiseen on pyritty investoimaan myös laajalla kansainvälisyysohjelmalla ja erityisesti sen Talent Boost -ohjelmalla.

Suomalainen yliopistokenttä toimii peruuttamattomasti globalisoituneessa toimintakentässä ja kilpailutilanteessa. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma vahvistaa tutkimuksen ja korkeakoulutuksen vision tavoitteen tki-menojen nostamisesta 4 %:iin BKT:sta vuoteen 2030 mennessä. Tämä edellyttää merkittävää yksityisen sektorin lisäpanostusta suomalaiseen tki-toimintaan. Tavoite voidaan saavuttaa vain, jos suomalaiset tki- ja koulutusyksiköt saavuttavat sellaisen kansainvälisen merkittävyyden, että houkuttelevat laadullaan ja laajuudellaan suuria yrityksiä kohdistamaan tki-investointinsa näiden yksiköiden yhteyteen Suomeen.

Tämä on valtava haaste Suomelle, jonka sinänsä erinomaisen yliopistosektorin kerta toisensa jälkeen tunnistettu haaste on pirstaloituminen kansainvälisessä katsannossa kovin pieniin yksiköihin: pienet yksiköt, vaikka olisivat laadukkaita, eivät pysty kannattelemaan niin monipuolist ja vaikuttavaa tutkimuksen, koulutuksen, kehittämisen ja innovaatioiden ekosysteemiä, että ekosysteemi muodostaisi kansainvälisessä vertailussa houkuttelevan ympäristön yritysten suuren mittakaavan tki-toimintojen sijoituspaikaksi.

Uuden yliopistolain perustelumuiistiossa vuodelta 2009 todetaan, että Suomen yliopistolaitos on alueellisesti kattava, minkä vuoksi järjestelmää ei tule entisestään hajauttaa tai laajentaa. Päävastoin, yliopistojen voimavarat ovat liian hajallaan ja korkeakoulujen yhteistyö on riittämätöntä kansallisesti ja kansainvälisesti. Kehittämistarve on erityisesti suurempien kokonaisuuksien muodostamisessa. Oikeansuuntaisen kehityksen varmistamiseksi perustelumuistio toteaa, että koulutusvastuun jakautumisesta yliopistojen kesken säädetään OKM:n asetuksella, ja että menettelyn nimenomaisena ”tavoitteena on varmistaa korkeakoulutuksen tarkoituksenmukainen mitoitus, päällekkäisen koulutustarjonnan karsiminen ja sitä kautta voimavarojen optimaalinen kohdentaminen.”

Ministeriön yhteistyössä korkeakouluyhteisön ja sidosryhmien kanssa työstämä korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio vuodelta 2017 jatkaa samalla linjalla ja toteaa, että yliopistosektorin kantava visio on vahvojen ja kansainvälisesti vetovoimaisten osaamisen keskittymien rakentaminen siten, että yliopistot erilaistuvat koulutuksessa, tutkimuksessa

ja innovaatiotoiminnassa: ”korkeakouluja on vähemmän ja ne ovat vaikeuttavampia”. Kansallisen vision taustamuistio toteaa yksiselitteisesti, että Suomen ”korkeakoulujärjestelmää ja tutkimus- ja innovaatiojärjestelmää koskevien kansainvälisten arviointien mukaan Suomen korkeakoulujärjestelmä on edelleenkin hajanainen, yksiköt pieniä ja erikoistuminen vähäistä. Kriittisen massan vahvistamisen tarve on ilmeinen.”

Tätä suomalaisen järjestelmän rakenteellista kilpailuhaittaa on tehokkaasti korjattu yliopistojen profiloitumistyöllä ja päällekkäisyyksien purkamisella. Tekniikan alan yliopistojen yhteistyö on saavuttanut tässä yliopistojen toisiaan täydentävien profiilien ja roolien terävöittämisessä merkittäviä tuloksia. Profiloitumisen, laadun kriittisen massan kasvattamisen kautta yhä useampi yksikkö on Suomessa kyennyt saavuttamaan tunnustetun ja verkottuneen aseman kansainvälisen tiedeyhteisön eturintamassa. Suomalainen kyky joustavaan kansalliseen yhteistyöhön on mahdollistanut osaamisen ja verkostojen viemisen ketterästi alueille, joilla on ollut nopeastikin nousseita osaajatarpeita. Paraatiesimerkki tästä on tekniikan alan verkostoyliopisto FITech. Itä-Suomen yliopiston ja Turun yliopiston esitykset veisivät toteutuessaan viime vuosien profilointi- ja sitä kautta kilpailukyvyn korjaamistyötä taaksepäin.

On selvää, että suomalaisen yliopistokoulutuksen kilpailukyvyyn täytyy perustua kansainvälisesti johtavalle laadulle, joka yliopistokontekstissa tarkoittaa suurelta osin koulutuksen saumatonta kytkeytymistä uutta luovaan, kansainvälisesti johtavaan tutkimukseen. Tämä on haaste myös tekniikan alan koulutukselle. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen tuoreen selvityksen (Tekniikan korkeakoulutuksen arviointi, KARVI 3:2020) mukaan tekniikan alan koulutustarjonnan profiilissa on kokonaisuutena katsoen vielä paljon kehittämistä. Erityisiä haasteita kansallisella tasolla on koulutustarjonnan perustamisessa pitkäjänteisesti rakennetun, tieteellisesti ensiluokkaisen ja yhteiskunnallisesti verkottuneen tutkimusyhteisön toimintaan sekä, samaan asiaan liittyen, riittävän suurten tutkimus- ja opetusyksiköiden rakentamisessa.

Selvitys toteaa tekniikan alan korkeakoulutuksen kokonaisuuden olevan ”suuresta alueellisesta kattavuudesta johtuen sirpaleinen. Koulutuksen profilointia ja työnjakoa ei ole tehty ja kallista infrastruktuuria vaativa tekniikan koulutus on hajallaan osittain pienissä koulutusyksiköissä.” Selvityksen mukaan ”riittävän suurien osaamiskokonaisuuksien synnyttämiseksi vaaditaan poliittisia päätöksiä koulutuksen alueellisesta kattavuudesta ja toteutuksista”. Nyt esitetyt koulutusvastuiden laajennukset tekniikan alalla vahvistaisivat entisestään tekniikan alan koulutuksen arvioinnissa tunnistettuja rakenteellisia ongelmia.

Suomen korkeakoulujen kestävä kasvun ohjelmassa pohditaan koulutusvastuujärjestelmän tulevaisuutta tilanteessa, jossa moduulilähtöinen ajattelu sekä jatkuvan oppimisen laajentaminen ovat haastamassa tutkintopainotteisen lähestymistavan korkeakoulutukseen. Toisaalta eurooppalainen korkeakoulutusalue hakee uudenlaisia yhteistyömuotoja ja eurooppalaisia yhteisohjelmia. Asemoituakseen oikein uutta

asentoa etsivässä eurooppalaisessa korkeakoulutuskentässä suomalaisten koulutusyksiköiden tulee kyetä tarjoamaan paitsi kansainvälisesti johtava sisältö, myös kansainvälisesti kilpailukykyiset ja houkuttelevat opiskeluympäristöt. Tämä edellyttää riittävän suuria kokonaisuuksia. Koulutusvastuun jakaminen uudella tavalla – ja erityisesti pienyksiköihin pirstaloimisen edistäminen – keskellä tätä murrosvaihetta ei ole perusteltua.

Muut huomiot

Helsingin yliopiston esitys laajentaa koulutusvastuutaan terveystieteiden maisterin ja tohtorin tutkintoon johtaviin tutkinto-ohjelmiin eroa muista tässä lausunnoissa käsitellyistä esityksistä siinä, että se ei pirstaloi korkeakoulukenttää, vaan vahvistaa entisestään yhtä Euroopan johtavaa terveyden ja hyvinvoinnin tutkimuksen ja korkeimman opetuksen osaamiskeskittymää.

Suurin osa Aalto-yliopiston lääketieteellistä tekniikkaa, neurotieteitä, biomateriaaleja, digitaalista terveyttä sekä terveyspalvelujen hallintoa ja suunnittelua sekä terveystaloustiedettä koskevasta, kansainvälisesti tunnustetusta huippututkimuksesta tehdään tiiviissä yhteistyössä Helsingin yliopiston ja Helsingin seudun yliopistollisen keskussairaalan erinomaisen lääketieteellisen ja kliinisen osaamisen kanssa. Terveystieteiden korkeampien tutkintojen opetuksen tuominen tähän yhteyteen vahvistaisi entisestään keskittymän yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Aalto-yliopiston ylioppilaskunnan kommentti Aalto-yliopiston lausuntoon koulutusvastuiden muuttamista koskevista esityksistä

Aalto-yliopiston ylioppilaskunta huomauttaa kommentissaan, että yliopistojen tehtävä on tarjota tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta. Kansainvälinen huippututkimus perustuu yksiköille, joissa on myös resurssit järjestää omalle tutkimukselle perustuvaa koulutusta, ja päinvastoin koulutus perustuu huippututkimukseen. Sillä, että esimerkiksi vanhoja luonnontieteellisen alan maisterikoulutuksia muutetaan diplomi-insinöörikoulutuksiksi, hämärretään myös koulutustavoitteiden eroa, mikäli se tehdään vain vanhan tutkimusinfrastruktuurin pohjalta.

Sekä jo olemassa oleva tekniikan alan verkostoyliopisto FITech että koko korkeakoulukentän kattava, tulevaisuuteen tähtäävä Digivisiohankekin pyrkivät opetuksen alustamalliin, joka tuo eri yliopistojen opetustarjonnan hyödynnettäväksi laajasti ympäri maan. Nykyisten koulutusvastuiden puitteissa tehtävä yhteistyö mahdollistaa ketterämmän vastaamisen eri alueiden työvoimatarpeisiin nopeammin kuin uudet DI-koulutukset. Tästä hyötyvät myös nykyiset opiskelijat, kun yliopistot pystyvät tarjoamaan laajempaa liikkuvuutta ja paremmin opiskelijoiden tarpeisiin vastaavia tutkintoja sen kautta.

Alueellisiin kysymyksiin yliopistoja paremmin vastaavat ammattikorkeakoulut, joiden kanssa tehtävä omaehtoinen yhteistyö on tärkeä osa yliopistojenkin kehittämistä. Ammattikorkeakoulujen tehtäviin selkeästi kuuluu alueellinen toiminta, joka on myös niiden vahvuus. Yliopistojen on syytä tukea tätä omilla vahvuuksillaan.

Petri Suomala
Vararehtori (opetus)
Aalto-yliopisto